

גלוקליזציה ומוטיבציה לכתיבת ערכים בוויקיפדיה בקרב מתבגרים ערבים בישראל

מאת סמירה מחאמיד, ספריית מכללת אורנים, המכללה האקדמית לחינוך
פרופ' שיזף רפאלי, המרכז לחקר האינטרנט, אוניברסיטת חיפה
ומוסד שמואל נאמן לחקר מדיניות ציבורית, הטכניון

תקציר

ויקיפדיה היא האנציקלופדיה הרב-לשונית הגדולה בעולם והשימושית ביותר להשגת מידע, במיוחד בקרב תלמידים. השימוש בה הוא יותר בהקשר של צריכת מידע ופחות בהקשר של תרומת תוכן הידע. המחקר הנוכחי בוחן את הקשר בין תחושת השייכות למקום ולקהילה לבין המוטיבציה של מתבגרים ערבים בישראל להתנדב ולשתף מידע בכתיבת ערכים בוויקיפדיה. כמו כן בוחן המחקר את בחירת סוגי הערכים שיצורפו לוויקיפדיה מבחינת הגלוקליזציה (ערכים מקומיים- לוקאליים, לעומת ערכים כלל עולמיים-גלובליים).

בהתאם לכך נבחנו במחקר קשרים בין תחושת השייכות למקום ולקהילה לבין בחירת סוג הערך וכן קשרים בין תחושת השייכות למקום ולקהילה לבין המוטיבציה לשתף מידע. לצורך כך נבחנו מאפיינים סוציו-דמוגרפיים – מאפייני שייכות למקום, שייכות לקהילה ושייכות גלובלית.

גישת המחקר היא כמותית. נדגמו 62 תלמידים ערבים מכיתות י"א משני בתי ספר בצפון הארץ. המשתתפים מילאו שאלוני דיווח עצמי שבחנו את תחושת השייכות למקום ולקהילה, רמת המוטיבציה ומשתנים נוספים. במחקר נמצאו קשרים בין המאפיינים שנבחנו לבין סוג הערך שנכתב. ממצאי המחקר מאפשרים ללמוד על רמת תחושת השייכות של התלמידים הערבים ולזהות את הפוטנציאל שלהם לתרום ולשתף מידע למען הקהילה באמצעות כתיבת ערכים בוויקיפדיה.

מילות מפתח: גלוקליזציה, ויקיפדיה, מתבגרים ערבים בישראל, תחושת שייכות, שיתוף מידע וידע, מוטיבציה.

מבוא

בעידן החידושים הטכנולוגיים המואצים, הדור הצעיר צמא לחידושים טכנולוגיים, ובמיוחד במערכת החינוך. תלמידי בתי הספר כיום מרותקים לעולם הדיגיטלי, והדבר משפיע על צרכי הלימוד שלהם ועל דפוסי צריכת המידע. מציאות חדשה זאת דורשת מן התלמידים כישורים גבוהים של איתור מידע, יכולת להפריד בין עיקר לטפל ומיומנויות לעיבוד לכלל ידע הנותן מענה לצרכי הלימוד (גולדברג, 2016; שניר, 2010). בנוסף, השיתוף במידע הוא אחד המאפיינים המרכזיים של הדור הצעיר המשתמש באינטרנט. אתרי אינטרנט רבים משמשים לצעירים מרחב פעולה להצגת ידע, ליצירת מידע חדש ולהפצתו המהירה. אחד האתרים החשובים והידועים בתחום זה הוא אתר ויקיפדיה (Koh, 2013).

ויקיפדיה היא אנציקלופדיה מקוונת רב-לשונית, הנכתבת בידי מתנדבים מרחבי העולם, והגישה לתכניה חופשית. בתחילת המאה ה-21 זכתה ויקיפדיה להד אקדמי נרחב, שהתבטא בעלייה במספר המחקרים שערכו על אודותיה. חוקרים מתחומי ידע שונים, ביניהם מדעי המידע, תקשורת, סוציולוגיה ופסיכולוגיה (Baytiyeh & Pfaffman, 2010; Schroeder & Taylor, 2015; Yang & Lai, 2010). הד זה נובע מהיות ויקיפדיה אתר התוכן המרכזי ביותר להשגת מידע ברשת האינטרנט, ומקצב הגידול המהיר במספר הערכים,

העורכים והמשתמשים בה (גולדברגר, 2016; Yang & Lai, 2010), וכן מהגישה החופשית לתכניה. גישה חופשית זו העלתה מספר שאלות ביחס לבחירת הערכים המתווספים לוויקיפדיה, לגורמים המשפיעים על בחירה זו, לאיכות תוכן המידע ולמאפייני הכותבים.

מחקר זה הוא מחקר חלוצי שנועד לבחון את הקשר שבין תחושת השייכות למקום ולקהילה לבין כתיבת ערכים בוויקיפדיה. אוכלוסיית המחקר היא תלמידים ערבים שהתנדבו לכתוב ערכים, ובמחקר זה יבדקו המוטיבציה שלהם לכתוב וכן סוג הערכים שיצורפו לוויקיפדיה ביחס לגלוקליזציה (ערכים לוקאליים, לעומת ערכים גלובליים). המחקר התבסס על מתודולוגיה של מחקר כמותי.

רקע תאורטי

גלוקליזציה

גלוקליזציה היא מושג שטבע הסוציולוג רולנד רוברטסון (Robertson, 1995), והוא מורכב מצירוף התיבות global (עולמי) ו-local (מקומי). המקור המושג גלוקליזציה הוא במודל יפני חקלאי שמבוסס על התפיסה של שילוב בין לוקאלי לגלובלי רוברטסון התייחס לסוגיית הגלוקליזציה כמגמה של הבנייה מחדש של תרבויות לוקאליות במקביל לתרבויות שונות בעולם. בהקשר זה, הזהות הלאומית הלוקאלית מוסיפה להתקיים לצד התהליך הגלובלי, דבר היוצר תרבות המאמצת את הגלובלי תוך שמירה על צביון לוקאלי (Robertson, 1995).

רעיון הגלוקליות קשור בשימוש באינטרנט, המושפע מהמישור הלוקאלי ומהמישור הגלובלי גם יחד. המישור הלוקאלי מתבטא בתחושת השייכות ובקשר עם הקהילה ועם החברים לאורך זמן, והמישור הגלובלי מקורו בהתפתחות הטכנולוגית ובהתפשטות האינטרנט שתרמו להנגשת המידע בצורה זולה ומהירה, וביטלו באופן וירטואלי את הגבולות הגיאוגרפיים (Chen & Wellman, 2009). הגלוקאליות באה לידי ביטוי במיוחד ברשת, משום שהיא גלובלית לחלוטין, עם זאת נוצרות בה קהילות וירטואליות על בסיס לוקאלי, בעלות מאפיינים כמו שפה מקומית.

ויקיפדיה

ויקיפדיה היא האנציקלופדיה הרב-לשונית הגדולה בעולם, והאתר שלה הוא אחד המקורות השימושיים ביותר להשגת מידע (Baytiyeh & Pfaffman, 2010; Yang & Lai, 2010). ביולי 2018 דווחו הנתונים על קיומם של יותר מ-48,213,349 מאמרים, 2,411,319,897 עריכות ו-75,802,457 משתמשים בוויקיפדיה (Wikimedia, 2018). ויקיפדיה מכילה מעל 300 שפות, וכ-48.6 מיליון מאמרים, מתוכם כשישה מיליון מאמרים בשפה האנגלית וכ-600 אלף מאמרים בשפה הערבית.

תכנון הוויקיפדיה החל בעקבות נפילת מיזם "נופדיה" (Nupedia) שהקים ג'ימי ויילס ושפעלה משנת 2000 ועד 2003. נופדיה הייתה אנציקלופדיה מקוונת שפורסמו בה מאמרים בפורמט תוכן חופשי. המאמרים נכתבו רק בידי מומחים, והמיזם התאפיין בביקורת עמיתים נוקשה, אשר נועדה להביא את מאמריה לרמתן של אנציקלופדיות מקצועיות. היסוד הביקורתי הקשה על שרידותם של הערכים המצורפים והביא לדעיכתה של נופדיה ולעלייתה של ויקיפדיה. ויקיפדיה תפסה תאוצה והצלחה רבה מתחילת דרכה בשנת 2001 (יערי, ברוכסון-ארביב ובר-אילן, 2012). התכנים בוויקיפדיה נכתבים בצורה חופשית ובשיתוף פעולה בין משתמשים מכל רחבי העולם (Baytiyeh & Pfaffman, 2010; Yang & Lai, 2001), 70% מהם בעלי תארים אקדמיים (Asadi, et al., 2013).

כל דף אינטרנט מדפי ויקיפדיה הוא מאמר מקוון באנציקלופדיה המלווה בדיונים ושיחות. דף השיחה הוא כלי עזר המשמש כאמצעי תקשורת בין חברי קהילת הכותבים (יערי ואחרות, 2012). ויקיפדיה איננה מקום להנצחת זיכרון סמלי, אלא מקום שבו פרטים ראויים להיזכר הופכים לחלק מדיון (Bilić, 2011). ויקיפדיה הפכה את המשתתף לשותף משפיע ומייצר תוכן שבלעדיו היא אינה מתקיימת (Malinen, 2015; Roudometof, 2016).

מנקודת מבט גלוקאלית, כתיבת ערכים בוויקיפדיה קשורה הן לשוני בין שפות והן לגרסאות משותפות. ויקיפדיה הפכה לכלי מקוון גלוקאלי ורב עצמה מבחינה תרבותית ולאומית, כלי המפיץ בה בעת מידע על אודות אירועים לאומיים עכשוויים, היסטוריים ו כלל-עולמיים (Bilić, 2011). יתרה מזאת, ויקיפדיה מאפשרת להעלות נושאים השנויים במחלוקת (כגון נושאים פוליטיים), ולהשתמש בדף השיחה/העריכה כשדה קרב בין עורכים המשנים את הערכים בתדירות גבוהה (Baytiyeh & Pfaffman, 2010). לדברי יערי ואחרות (2012), הערכים המקבילים בשפות שונות נכתבים באופן עצמאי ואינם תלויים אלה באלה. צ'ן וולמן (Chen & Wellman, 2009) טענו שחלק מהרשתות הגלוקאליות שגיוון האתני רב, מושפעות מהקשרים אתניים מקומיים. כדי להיות חלק בקהילת ויקיפדיה ולשתף מידע, עלינו להתמודד עם סוגיה שהעסיקה חוקרים רבים: מה מניע את האנשים לשתף מידע באנציקלופדיה הווירטואלית ויקיפדיה? בפרק הבא נציג את המחקרים המקצועיים העוסקים בנושא המוטיבציה לשיתוף מידע.

המוטיבציה לשיתוף מידע

מוטיבציה (motivation) מקורה במילה "תנועה" (motivus) "מצב קיום היוצר את הנטייה או את העניין לפעול" (שיינפלד ושופמן, 2017, עמ' 108), מוטיבציה משותפת לכמה תחומים, שאחד מהם עוסק בתיאוריות התנהגות האדם ומתייחס למוטיבציה החברתית. הערכים האישיים והתרבותיים של כל אדם משפיעים על מידת המוטיבציה שלו או שלה (שיינפלד ושופמן, 2017). המוטיבציה לשיתוף מידע נגזרת מהמוטיבציה לשתף. בסביבה ארגונית נמצא שהמניעים לשיתוף מידע הם הציפייה לתגמולים חברתיים והציפייה ליהנות מתרומותיהם של שותפים אחרים (בר-טל ואסטרון, 2017). השימוש המוגבר באינטרנט, ובאתר ויקיפדיה, הוא גורם משמעותי בהנעת המשתתפים לכתיבת ערכים בוויקיפדיה.

מחקרים אחדים בחנו את הגורמים המגבירים את המוטיבציה לשתף פעולה ולכתוב ערכים בוויקיפדיה (Asadi et al., 2013; Baytiyeh & Pfaffman, 2010; Heng-Li & Cheng-Yu, 2011; Malinen, 2015; Yang & Lai, 2010; Rafaeli, Hayat, & Ariel., 2009). מחקרים אלה הצביעו על כך שהמוטיבציה לשיתוף מידע נובעת מהאינטראקציה החברתית והרצון להשתייך, משביעות רצון ונאמנות לקבוצה, ומהמוטיבציה הפנימית של הנטייה האנושית הטבעית ללמוד ולהטמיע. משתפי מידע נהנים מתהליך השיתוף, ומי שנהנה משיתוף מידע יהיה פעיל בתרומת מידע בעל ערך לקהילה הווירטואלית (Yang & Lai, 2010). ממחקרים נוספים (Liu & Rau, 2014; Malinen, 2015) עלה שהמוטיבציה לשתף מידע ולקחת חלק בנעשה תלויה בסוג הקהילה. במקרה של הוויקיפדיה, האידיאולוגיה מהווה מניע חשוב לתרומה למען מטרות ציבוריות ללא קבלת תמורה חומרית. הוויקיפדיה היא מקום ראוי המאפשר הזדמנות למשתתפים לחשוף את כישורונותיהם. כלומר, המוטיבציה העיקרית של התורמים היא לקבל משוב חיובי על עבודתם היצירתית. המוטיבציה הטבעית היא יסוד חיוני בהתפתחות קוגניטיבית, חברתית ופיזית, ומקורה בעניין שיש לכל אחד להיות מיומן ובעל ידע.

המיעוט הערבי בישראל והשימוש באינטרנט

האוכלוסייה הערבית בישראל היא מיעוט לאומי המהווה כ-20% מכלל אוכלוסייה במדינת ישראל, מדינה המאופיינת בהטרונגיות דתית, גיאוגרפית ותרבותית (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, א' 2015). זוהי אוכלוסייה צעירה, שבני הנוער (מתחת לגיל 17) בה מהווים כ-40%, (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ב' 2015). והם נתפסים כרכיב מרכזי בחיי החברה הערבית (אבו עסבה, 2017). הזהות של האזרחים הערבים בישראל מכילה שני רכיבים מרכזיים – זהות אזרחית וזהות לאומית (אל-חאג' וע'אנם, 2004; סמוחה, 2013; רכס ואוסיצקי-לור, 2005). הזהות האזרחית מדגישה את הרכיב האזרחי-ישראלי ומבטאת זיקה למדינת ישראל. לעומתה הזהות הלאומית, שממשיכים לשמר אותה, מבטאת את הזיקה ללאומיות הפלסטינית ולהיותם של האזרחים הערבים חלק מהעולם הערבי. במחקרם של אבו-עסבה, גיוסי וצבר-בן יהושע (2011) נמצא שקיימים שסעים חברתיים בין המיעוט הערבי לרוב היהודי, ואלה משפיעים על תחושת הזהות של בני הנוער הערבים ועל תחושת השייכות שלהם.

מדינת ישראל עברה שינויים רבים בעקבות המהפכה הטכנולוגית והתקשורת הדיגיטלית המתבטאים בשימוש בטכנולוגיה ובאינטרנט. החברה הערבית הושפעה פחות ממהפכה זו, שכן שיעור החיבור לתקשורת הדיגיטלית ולאינטרנט בחברה הערבית נמוך מזה שבחברה היהודית. במחקרם של גנאיים, רפאלי ועזאזיה (2009) נמצא פער דיגיטלי בין החברה הערבית לחברה היהודית, כמו גם פער דיגיטלי בתוך החברה הערבית בין מבוגרים לצעירים ובין תושבי הדרום לצפון. שיעור המשתמשים באינטרנט בקרב הערבים הוא 14.4% לעומת שיעור המשתמשים באינטרנט בקרב היהודים שהוא 47.8%. שיעור המשתמשים באינטרנט בקרב הערבים בצפון הוא 20.3% לעומת שיעור המשתמשים באינטרנט בקרב הערבים בדרום שהוא 7.2%. שיעור המשתמשים הצעירים הערבים הוא 22.6% לעומת שיעור המשתמשים המבוגרים שהוא 13.2%. ככלל, החברה הערבית חווה שינוי חברתי ותרבותי עמוק. הגלישה באינטרנט הובילה, בין היתר, לחשיפה לעולם הגלובלי (אבו עסבה, 2017; 2013; Lev-On).

השימוש באינטרנט בקרב האוכלוסייה הערבית מספק זירה לאינטראקציה הן עם הסביבה הקרובה והן עם העולם, והמוטיבציה לכך מושפעת גם מהמעמד החברתי. השימוש של בני מיעוטים ברשת נועד להרחיב את המעגל החברתי שלהם; הטכנולוגיה מספקת פלטפורמה להתגברות על ההפרדה החברתית מאוכלוסיית הרוב (אבו עסבה, 2010; Mesch, 2012), שכן הרשת מספקת הזדמנויות לאינטראקציה חברתית ולהכרת אנשים חדשים. מסקר שערך איגוד האינטרנט הישראלי (2016), עולה ש-62% מהערבים בישראל הגולשים באינטרנט פעילים ברשתות החברתיות, שיעור הגבוה ב-2% בהשוואה למשתמשי הרשתות החברתיות בקרב האוכלוסייה היהודית שהוא 60% מכלל הגולשים היהודים באינטרנט. בשנת 2017 61% מהנשאלים בציבור היהודי ו-73% מהנשאלים בציבור הערבי ציינו שהם גולשים ברשתות חברתיות, 43% מהנשאלים בציבור הערבי ציינו בסקר כי הם משתמשים בפייסבוק כמה פעמים ביום לעומת 21% מהנשאלים בציבור היהודי.

הנתונים שלעיל מדגימים כיצד מתקשרת האינטראקציה החברתית של קבוצות מיעוט לגלוקאליות, שמייצגת תרבויות לוקאליות המשתלבות בתרבויות שונות בעולם (Giulianotti & Robertson, 2006), דבר המעלה את רמת המוטיבציה להגברת פעילות ולשיתוף באינטרסים. מש (Mesch, 2012) ציין שהשימוש בתקשורת ובטכנולוגיות מידע מושפע מהון חברתי ומהשתייכות לקהילה ולמשאבים חברתיים. פטנס (Putnam) (כפי שצוטט אצל תלמוד ובראט, 2003, עמ' 441) הגדיר את ההון החברתי כ"אותם יסודות של ארגון חברתי הכוללים רשתות חברתיות יחד עם הערכים והנורמות הקשורים אליהן, ואשר יוצרים תועלת חיובית עבור הקהילה כולה".

שיתוף מידע בוויקיפדיה ותחושת שייכות למקום, לקהילה ולעולם הגלובלי בקרב מתבגרים

ערבים

תחושת שייכות היא רגש הנובע מרצון טבעי של יחידים להיות שייכים ומחוברים לקבוצה. בהשפעתו של רגש זה קיימת הנטייה לחלוק עם הקבוצה פעילות תרבותית ומנהגים ואלה מעניקים ליחידים הרגשת סיפוק ושביעות רצון המתפרשים כנובעים מעצם ההשתייכות לקבוצה (Roberts et al., 1999). אריקסון (1979, 1987), פיתח מודל פסיכו-סוציאלי בן שמונה שלבים, שהשלב החמישי בו מתייחס לתקופת ההתבגרות, תקופה שבה המתבגר מגבש את "זהות האני" שלו. לשלב גיבוש הזהות בגיל ההתבגרות תפקיד משמעותי בחיי האדם ובו עוברים עליו שינויים פיזיים ורגשיים. בהקשר האתני, גיבוש הזהות הקהילתית היא משימה מורכבת למדיי בשל הדיסוננס בערכים של התרבות האתנית לעומת התרבות של קבוצת הרוב כך ששימור זהות קהילתית עמידה בקרב מיעוטים מחייב יחס חיובי כלפי הערכים של התרבות הקהילתית ודבקות בהם (Phinney & Rosenthal, 1992). בהקשר של המתבגרים הערבים, קיים קשר בין תחושת הזהות ותחושת השייכות (אבו-עסבה ואחרים, 2011; עבוד-חלבי, 2013). תחושות אלה ניזונות מהשסעים החברתיים-תרבותיים בין המיעוט הערבי לרוב היהודי ובהשפעתן מייחסים המתבגרים הערבים חשיבות יתר לזהותם הערבית.

גורביץ' וערב (2012) הגדירו **מקום** כ"שם כללי האוצר בחובו מושגים מכוונים כגון יציבות, זהות וסדר. הוא נוצר כאשר אנו מרגישים כי איננו ממוקמים באופן אקראי בחלל, אלא תופסים חלק ייחודי ומשמעותי בתוכו. המקום קשור למרחב מסומן שבו אנו בוחרים לשכון. המקום הוא אפוא משכן, בית שבו מתמלאים צרכי החיים, שם נוצרת התרבות" (גורביץ' וערב, 2012, עמ' 656). תחושת המקום היא תפיסה סובייקטיבית של המשמעות והסמלים שמייחס האדם לסביבתו ולרגשותיו הקשורים למקום (ג'בארין, 2009; גלילי ולב-ויזל, 2007; קליאוט, 2005). רלף (Relph, 1976) טען כי ככל שתחושת המקום עמוקה באדם, כך הזדהותו עם המקום תהיה חזקה יותר. בהקשר זה, השפה המקומית שהיא השפה הערבית המייחדת את האוכלוסייה הערבית שיש לה חשיבות רבה בכל הנוגע לתחושת השייכות למקום ולחברה הערבית. לשפה הערבית יש מעמד ייחודי בקרב האזרחים הערבים בישראל. שפת האם הערבית היא אחד המאפיינים החשובים של החברה הערבית המבליטה את זהותם הלאומית ואת תחושת השייכות התרבותית שלהם שמבדילה אותם מהרוב היהודי דובר השפה העברית (אמארה, 2006).

הספרות המחקרית מצביעה על קשר בין תחושת שייכות והזדהות עם המקום לבין השפה הערבית של הערבים בישראל. שפת החיפוש המועדפת באינטרנט בקרב המתבגרים הערבים היא השפה הערבית, ובעיקר כאשר מטרת הגלישה היא חיפוש ורכישת מידע בשפת האם שבה הם שולטים (גנאיים, אסעד וטיבי, 2011; יונס וליביו, 2015).

העולם הדיגיטלי חולל שינוי בדפוסי השימוש של המתבגרים בטכנולוגיה ובצריכתה. הגלישה המוגברת באינטרנט בשנים האחרונות מכוונת את המתבגרים הערבים למפגש בין-תרבותי ולחשיפה לתרבות המערבית (אבו עסבה, 2017). המתבגרים הערבים הפכו מצרכני טכנולוגיה, במובן של חיפוש מידע, לשותפים בייצור ובהפצת מידע (אבו עסבה, 2017; Koh, 2013). כתוצאה מכך, מנשק ויקיפדיה בשפה הערבית הפך לאחד האתרים הפעילים ביותר, ומספר העורכים בשפה הערבית הוא 1,507,768 (Wikimedia, 2018). שינוי בדפוסי השימוש באינטרנט בעקבות פרויקטים חינוכיים שהופעלו בבתי ספר ברחבי העולם, במסגרת למידת חקר קבוצתית בסביבת ויקיפדיה, פרויקטים שתרמו לשינוי ברמת הכתיבה האקדמית ובשיתוף מידע בוויקיפדיה (Elbassiouny, 2006; Harouni, 2009; Koh, 2013). באותו אופן, סביר להניח שפרויקטים חינוכיים הכוללים כתיבת ערכים בקרב מתבגרים עשויים לתרום להעשרת התכנים באנציקלופדיה הווירטואלית

ולהעצים את תחושת השייכות. כלומר, ניתן לשער שמתבגרים בעלי מעורבות בפרויקטים לכתיבת ערכים בוויקיפדיה ייטו לתחושת שייכות ורמת מוטיבציה גבוהה.

מטרת המחקר וההשערות

מטרתו של מחקר זה היא לבחון אם קיים קשר בין תחושת השייכות למקום ולקהילה, לבין כתיבת ערכים באנציקלופדיית המידע ויקיפדיה בקרב בני נוער ערבים. המחקר יעמיד למבחן שתי שאלות הנגזרות ממטרת המחקר:

1. האם קיים קשר בין תחושת השייכות למקום ולקהילה לבין בחירת סוג הערך (לוקאליים או גלובליים) בכתיבת ערכים בוויקיפדיה, בקרב נוער ערבי?
2. האם קיים קשר בין תחושת השייכות למקום ולקהילה לבין המוטיבציה של תלמידים ערבים להתנדב ולתרום בכתיבת ערכים בוויקיפדיה?

השערות המחקר מתבססות על הקשר שבין הזהות הקהילתית והלוקאלית לבין תחושת השייכות לקבוצה ואימוץ העקרונות, הערכים והנורמות של הקהילה (Roberts et al., 1999). הקשר בין שתי הסוגיות מקבל משנה תוקף בהקשר של השייכות. הקהילה מנחילה את ערכיה לחברי הקהילה ופועלת לחיזוק ערכים אלה ולחיזוק תחושת השייכות הקהילתית בקרב חבריה (Phinney & Rosenthal, 1992) כדי למנוע חדירה של "ערכים זרים" – ערכים מתרבות הרוב. מכאן שאנשים בעלי זהות קהילתית ולוקאלית מפותחת מעדיפים לעסוק בנושאים ובערכים הקשורים לקהילתם הפנימית במקום בנושאים וערכים הקשורים לקהילת הרוב. מחקרים שנערכו בהקשר של החברה הערבית הצביעו על קשר חזק בין תחושת השייכות הקהילתית לבין דפוסי השימוש בתקשורת הדיגיטלית, כגון הקפדה על השימוש בשפה הערבית (גנאיים ואחרים, 2011; יונס וליביו, 2015). אנשים המחוברים לעולם הגלובלי חשופים לתרבויות אחרות ולשפות זרות (Inglis & Donnelly, 2011). בהסתמך על האמור לעיל, השערות המחקר הן:

השערה 1: יימצא קשר בין תחושת השייכות למקום ולקהילה לבין בחירת סוג הערך המתווסף לוויקיפדיה. בני נוער בעלי תחושת שייכות גבוהה למקום ולקהילה יבחרו בערכים לוקאליים, לעומת זאת בני נוער בעלי תחושת שייכות נמוכה למקום ולקהילה יבחרו בערכים גלובליים. בהקשר של המחקר שלנו תחושת השייכות של האדם מתבטאת בשמירתו ובדבקותו בערכים הקשורים לקהילתו, והיא מהווה גורם מרכזי בעידוד האנשים לשיתוף מידע ולהפצת מידע; אנשים בעלי תחושת שייכות יעמלו על שיתוף והפצת מידע הקשור בקהילתם (Baytiyeh & Pfaffman, 2010).

השערה 2: יימצא קשר בין השייכות למקום ולקהילה לבין המוטיבציה לכתיבת ערכים בוויקיפדיה. בני נוער בעלי תחושה גבוהה של שייכות למקום ולקהילה יפגינו מוטיבציה גבוהה לכתיבת ערכים לוקאליים בוויקיפדיה, ואילו בני נוער בעלי תחושה גבוהה של שייכות גלובלית יפגינו מוטיבציה גבוהה לכתיבת ערכים גלובליים בוויקיפדיה.

שיטת המחקר

מדגם

במחקר השתתפו 62 בני נוער מהאוכלוסייה הערבית (בנים ובנות), תלמידי כיתות י"א, הלומדים בשני בתי ספר תיכוניים בצפון הארץ. בתי הספר שנבחרו לצורך המחקר הם אלה שיש בהם מעבדות מחשבים וגישה

לאינטרנט. התלמידים נבחרו על פי הישגים אקדמיים גבוהים ולימוד השפה הערבית ברמה של 5 יחידות לימוד ויכולת ביטוי בשפה ערבית רהוטה וללא שגיאות.

כלי המחקר

המחקר הכמותי מתבסס על שאלון לדיווח עצמי הכולל 38 פריטים. מדדי השאלון הופיעו בסדר הבא: (1) **שאלון תחושת השייכות למקום** (Semken et al., 2009), מורכב מ-9 פריטים – (לדוגמה, "אני מרגיש ש[שם המקום] הוא חלק ממני"), שדורגו בסולם בן חמש דרגות (1 – כלל לא מסכים, 5 – מסכים מאוד). מהימנות פנימית אלפא קרונברך 0.81. (2) **שאלון תחושת השייכות לקהילה** (Lee, 2013), מורכב מ-9 פריטים (לדוגמה, "יש לי תחושת שייכות חזקה לקהילה שלי") שדורגו בסולם בן חמש דרגות (1 – כלל לא מסכים, 5 – מסכים מאוד). מהימנות פנימית אלפא קרונברך 0.90. (3) **שאלון תחושת שייכות גלובלית** (Strizhakova & Coulter, 2013), מורכב מ-7 פריטים – (לדוגמה, "חשוב מאוד עבורי להרגיש אזרח גלובלי") שדורגו בסולם בן חמש דרגות (1 – כלל לא מסכים, 5 – מסכים מאוד). מהימנות פנימית אלפא קרונברך 0.84. (4) **שאלון מוטיבציה לשיתוף מידע** (Yang & Lai, 2010), כולל 13 פריטים (לדוגמה, "שיתוף ידע עם האחרים גורם לי להרגיש סיפוק") שדורגו בסולם בן חמש דרגות (1 – כלל לא מסכים, 5 – מסכים מאוד). מהימנות פנימית אלפא קרונברך 0.87. שאלון המחקר כלל, כמו כן, שאלות סוציו-דמוגרפיות: מגדר, מצב סוציו-אקונומי, השכלת הורים, היכרות עם ויקיפדיה ושימוש בוויקיפדיה. שאלוני המחקר תורגמו מאנגלית לערבית בידי מתרגם מקצועי.

הליך המחקר

המחקר התבצע בשנת הלימודים 2016/2017, בשני בתי ספר תיכוניים בצפון הארץ. לאחר קבלת אישור המנהלים, נבחרו הכיתות שהשתתפו במחקר. התלמידים מסרו להוריהם בקשה לאשר את השתתפותם, ובבקשה פורטו מטרות המחקר, ניתנה התחייבות לשמור על האנונימיות של המשתתפים לצד הבטחה שהנתונים ישמשו אך ורק למטרות אקדמיות. התלמידים שהשתתפו במחקר עשו זאת באישור ההורים. בשלב הראשון של המחקר קיבלו התלמידים דף הכולל רשימה של 80 נושאים חברתיים, פוליטיים, תרבותיים וכלכליים, 40 מהם גלובליים ו-40 לוקאליים. מתוך רשימה זו היה על התלמידים לבחור מושג אחד או שניים בתיאור עם שאר התלמידים. את רשימת הנושאים הכינה החוקרת, אך התלמידים יכלו גם לבחור בנושאים חדשים שעניינו אותם. רשימת הנושאים וחלוקתם ללוקאליים וגלובליים נבדקו ועברו סינון בידי שני מומחים לשפה הערבית. לאחר בחירת הנושאים, התבקשו התלמידים לאתר מידע על הנושא הנבחר ממקורות מידע מהימנים. בשלב השני השתתפו התלמידים בסדנה שכללה עשרה מפגשים שבהם נלמדו כללי כתיבת ערכים בוויקיפדיה. לאחר מכן, התבקשו התלמידים לצרף את החומר שאספו לפי הנושאים שבחרו בהם לוויקיפדיה. במפגש האחרון הועבר שאלון על-ידי החוקרת בו לא ציינו המשתתפים את שמם, החוקרת הנחתה אותם במילוי השאלון תוך כדי הקפדה על עבודה עצמית. סיכום המפגשים עם התלמידים נחגג בטקס שבו קיבלו התלמידים תעודות הוקרה על נכונותם להשתתף במחקר.

ממצאים

במחקר הנוכחי נבחן הקשר בין שייכות למקום ושייכות לחברה לפי בחירת סוג הערך המצטרף לוויקיפדיה (ערך לוקאלי מול ערך גלובלי), והקשר בין שייכות למקום ושייכות לקהילה לבין המוטיבציה לכתיבת הערכים בוויקיפדיה.

בנוסף, נבחנו ההבדלים במשתנים התלויים; תחושת שייכות למקום, תחושת שייכות לחברה, תחושת שייכות גלובלית ומוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה ברמות השונות של המשתנים הבלתי-תלויים; שם הנושא הנבחר, ניסיון קודם בוויקיפדיה, מקום מגורים, השכלת ההורים, נסיעות לחו"ל וקרובי משפחה הגרים בחו"ל.

התלמידים התבקשו למלא שאלון המתייחס לתחושת השייכות שלהם למקום ולקהילה ולתחושת השייכות הגלובלית שלהם. השאלונים נותחו באמצעות תוכנת SPSS בהתאם לשאלות המחקר והשערותיו.

מאפייני המדגם

במחקר השתתפו 62 תלמידים, שהתבקשו לענות על שאלון ביום סיום הפרויקט, שבמהלכו למדו איך לכתוב ערכים וויקיפדיה. השאלון כלל שני חלקים; החלק הראשון כלל 38 פריטים שבדקו את תחושת השייכות של התלמיד למקום, תחושת השייכות לקהילה, תחושת השייכות הגלובלית והמוטיבציה שלו לשיתוף מידע בכתובת ערכים בוויקיפדיה. התלמידים התבקשו לדרג את תשובותיהם בשאלון לפי סולם ליקרט בן חמש דרגות (הנע בין 1- לא מסכים בכלל עד- 5- מסכים מאוד). החלק השני כלל שאלות דמוגרפיות. בלוח 1 מפורטת השכיחות של כל אחד מהמשתנים מתוך מדגם המחקר, כולל אחוז המשיבים על כל שאלה.

לוח 1: התפלגות ואחוז המשתנים הדמוגרפיים במחקר

שם הערך הנבחר:	מספר הערכים	באחוזים
לוקאלי	39	62.9%
גלובלי	23	37.1%
ניסיון קודם בוויקיפדיה:		
כן	8	14%
לא	49	86%
מגורים:		
עיר	42	67.7%
כפר	20	32.3%
דת:		
מוסלמי	43	67.2%
נוצרי	10	15.6%
דרוזי	1	1.6%
לא מאמין/אחר	10	15.6%
גיל:		
ממוצע	16.08	
סטיית תקן	0.55	

	15-17	טווח גילאים
	62	N
		השכלת האב:
35.7%	36	אקדמאית
64.3%	20	תיכונית
		השכלת האם:
64.3%	42	אקדמאית
35.7%	18	תיכונית
		נסיעה חו"ל:
80.6%	50	כן
19.4%	12	לא
		קרובי משפחה בחו"ל:
61.9%	39	כן
38.1%	23	לא

לצורך בדיקת ההשפעות בין המשתנים התלויים במחקר, חושבו ארבעה מדדים חדשים המייצגים את כל אחד מהמשתנים התלויים (בתכנת ה-SPSS), על פי ממוצע דירוגי התלמידים בכל פריטי השאלון המייצגים את המשתנה התלוי.

לבדיקת ההבדלים במדדים התלויים במחקר – מדד תחושת השייכות למקום, מדד תחושת השייכות לקהילה, מדד תחושת השייכות הגלובלית ומדד המוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה לפי שם הערך הנבחר (לוקאלי או גלובלי) – נערכו ארבעה מבחני t למדגמים בלתי תלויים (independent samples t-test), ולא נמצאו במדדים של המחקר הבדלים מובהקים לפי בחירת הערך; מדד תחושת שייכות למקום ($t(60) = 0.48, p = 0.63$), מדד תחושת שייכות לקהילה ($t(60) = 1.37, p = 0.62$), מדד תחושת שייכות גלובלית ($t(60) = 0.48, p = 0.63$) ומוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה ($t(60) = 0.08, p = 0.94$) (ראו לוח 2 לממוצעים וסטיות תקן).

לוח 2: ממוצעים וסטיות תקן של המדדים לפי הערך הנבחר

הערך הנבחר			
מדד	לוקאלי	גלובלי	T
	(N = 39)	(N = 23)	
ממוצע	סטיות תקן	ממוצע	סטיות תקן

0.48	0.7	3.77	0.82	3.67	תחושת שייכות למקום
1.37	1.04	3.02	0.87	2.68	תחושת שייכות לקהילה
0.48	0.7	3.77	0.82	3.67	תחושת שייכות גלובלית
0.08	0.64	3.5	0.82	3.52	מוטיבציה לשיתוף מידע

לבדיקת ההבדלים במדדים התלויים במחקר – מדד תחושת שייכות למקום, מדד תחושת שייכות לקהילה, מדד תחושת שייכות גלובלית ומדד מוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה לפי ניסיון קודם בשימוש בוויקיפדיה (כן/לא) – נערכו ארבעה מבחני t למדגמים בלתי תלויים (independent samples t-test). לא נמצאו הבדלים מובהקים במדדים של המחקר לפי ניסיון קודם בשימוש בוויקיפדיה; מדד תחושת שייכות למקום ($t(55) = 0.93, p = 0.36$), מדד תחושת שייכות לקהילה ($t(55) = 0.4, p = 0.69$), מדד תחושת שייכות גלובלית ($t(55) = 0.93, p = 0.36$) ומוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה ($t(55) = -1.94, p = 0.058$) (ראו לוח 3 לממוצעים וסטיות תקן).

לבדיקת ההבדלים במדדים התלויים במחקר – מדד תחושת שייכות למקום, מדד תחושת שייכות לקהילה, מדד שייכות גלובלית ומדד מוטיבציה לשיתוף ידע בוויקיפדיה לפי מקום מגורים (עיר או כפר) – נערכו ארבעה מבחני t למדגמים בלתי תלויים (independent samples t-test), ונמצא הבדל מובהק במדד המוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה לפי מקום מגורים ($t(60) = 1.88, p = 0.04$). משתמע מכך שלתלמידים הגרים בכפר יש מוטיבציה גבוהה יותר לשיתוף תכנים בוויקיפדיה מאשר לתלמידים הגרים בעיר. לא נמצאו הבדלים מובהקים בשאר המדדים של המחקר, כלומר לפי מקום מגורים, מדד תחושת שייכות למקום ($t(60) = 0.38, p = 0.7$), מדד תחושת שייכות לחברה ($t(60) = 0.38, p = 0.7$) ומדד תחושת שייכות גלובלית ($t(60) = 1.02, p = 0.31$) (ראו לוח 4 לממוצעים וסטיות תקן).

לוח 3: ממוצעים וסטיות תקן של המדדים לפי ניסיון קודם בשימוש בוויקיפדיה

ניסיון קודם בשימוש בוויקיפדיה					
מדד	כן (N = 8)	לא (N = 49)	t		
			ממוצע	סטיות תקן	
תחושת שייכות למקום	3.93	3.65	0.73	0.93	
תחושת שייכות לקהילה	2.92	2.77	0.96	0.4	
תחושת שייכות גלובלית	3.93	3.65	0.73	0.93	
מוטיבציה לשיתוף מידע	3.01	3.54	0.72	-1.94	

לוח 4: ממוצעים וסטיות תקן של המדדים לפי מקום מגורים

מקום מגורים					
מדד	עיר	כפר	t		
	(N = 42)	(N = 20)			
	ממוצע	סטטיית תקן	ממוצע	סטטיית תקן	
תחושת שייכות למקום	3.65	0.79	3.86	0.76	0.38
תחושת שייכות לקהילה	2.79	0.98	2.88	0.88	0.38
תחושת שייכות גלובלית	3.65	0.79	3.86	0.76	1.02
מוטיבציה לשיתוף מידע	3.4	0.79	3.78	0.58	1.88*

מובהק ברמה של $p < 0.01$, מובהק ברמה של $p < 0.05$

לבדיקת ההבדלים במדדים התלויים במחקר – מדד תחושת שייכות למקום, מדד תחושת שייכות לקהילה, מדד שייכות גלובלית ומדד מוטיבציה לשיתוף ידע בוויקיפדיה לפי השכלת ההורים (תיכונית או אקדמית) – נערכו שמונה מבחני t למדגמים בלתי תלויים (independent samples t-test). לא נמצאו הבדלים מובהקים במדדים של המחקר לפי השכלת האב: מדד תחושת שייכות למקום ($t(54) = -0.04, p = 0.97$), מדד תחושת שייכות לקהילה ($t(54) = 0.49, p = 0.63$), מדד תחושת שייכות גלובלית ($t(54) = -0.04, p = 0.97$) ומוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה ($t(54) = 1.99, p = 0.051$). אך נמצא הבדל מובהק במדד המוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה לפי השכלת האם ($t(58) = 2.17, p = 0.03$), כך שמוטיבציה זו נמצאת גבוהה יותר בקרב תלמידים לאימהות בעלות השכלה תיכונית מאשר באלה שלאימהותיהם בעלות השכלה אקדמית, ולא נמצאו הבדלים מובהקים בשאר המדדים של המחקר לפי השכלת האם; מדד תחושת שייכות למקום ($t(58) = -0.14, p = 0.89$), מדד תחושת שייכות לקהילה ($t(58) = 1.25, p = 0.22$) מדד תחושת שייכות גלובלית ($t(58) = -0.14, p = 0.89$) (ראו לוח 5 לממוצעים וסטיות תקן).

לוח 5: ממוצעים וסטיות תקן של המדדים לפי השכלת הורים

השכלת האב					
מדד	תיכונית	אקדמית	t		
	(N = 20)	(N = 36)			
	ממוצע	סטטיית תקן	ממוצע	סטטיית תקן	
תחושת שייכות למקום	3.74	0.79	3.75	0.79	-0.04
תחושת שייכות לקהילה	2.94	0.85	2.81	0.97	0.49
תחושת שייכות גלובלית	3.74	0.79	3.75	0.79	0.04-
מוטיבציה לשיתוף מידע	3.79	0.73	0.39	0.74	1.99

השכלת האם

t	אקדמית		תיכונית		
	(N = 42)		(N = 18)		
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
	3.73	0.79	3.76	0.77	תחושת שייכות למקום
	3.07	0.92	2.45	0.93	תחושת שייכות לקהילה
	3.73	0.79	3.76	0.77	תחושת השייכות הגלובלית
	3.85	0.72	3.4	0.74	מוטיבציה לשיתוף מידע
					2.17*

מובהק ברמה של $p < 0.01$, מובהק ברמה של $p < 0.05$

לבדיקת ההבדלים במדדים התלויים במחקר – מדד תחושת שייכות למקום, מדד תחושת שייכות לקהילה, מדד תחושת שייכות גלובלית ומדד מוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה, לפי נסיעות התלמיד לחו"ל ולפי הימצאותם או אי-הימצאותם של קרובי משפחה של התלמיד בחו"ל – נערכו שמונה מבחני t למדגמים בלתי תלויים (independent samples t-test), ולא נמצאו הבדלים מובהקים במדדים של המחקר לפי נסיעות התלמיד לחו"ל; מדד תחושת שייכות למקום ($t(60) = 1.62, p = 0.11$), מדד תחושת שייכות לקהילה ($t(60) = -1.55, p = 0.13$), מדד תחושת שייכות גלובלית ($t(60) = 1.62, p = 0.11$) ומוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה ($t(60) = -0.56, p = 0.58$). בנוסף לא נמצאו הבדלים מובהקים במדדים של המחקר בין תלמידים שיש להם קרובי משפחה הגרים בחו"ל ואלה שאין להם כאלה; מדד תחושת שייכות למקום ($t(61) = 0.46, p = 0.65$), מדד תחושת שייכות לחברה ($t(61) = 0.36, p = 0.72$), מדד תחושת שייכות גלובלית ($t(61) = 0.46, p = 0.65$) ומוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה ($t(61) = -1.78, p = -0.34$) (ראו לוח 6 לממוצעים וסטיות תקן).

לוח 6: ממוצע וסטיות תקן של המדדים לפי נסיעה לחו"ל ומגורים של קרוב משפחה בחו"ל

נסיעה לחו"ל					
מדד	כן	לא	t		
	(N = 50)	(N = 12)			
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
תחושת שייכות למקום	3.79	0.76	3.39	0.86	1.62
תחושת שייכות לקהילה	2.74	0.98	3.2	0.73	-1.55
תחושת השייכות הגלובלית	3.79	0.76	3.39	0.86	1.62
מוטיבציה לשיתוף מידע	3.5	0.77	3.63	0.72	-0.56
מגורי קרוב משפחה בחו"ל					

מגורי קרוב משפחה בחו"ל

t	לא		כן		
	(N=24)		(N=39)		
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
0.46	0.72	3.67	0.82	3.76	תחושת שייכות למקום
0.36	1.02	2.75	0.9	2.84	תחושת שייכות לקהילה
0.46	0.72	3.67	0.82	3.76	תחושת השייכות הגלובלית
-1.78	0.74	3.39	0.74	3.39	מוטיבציה לשיתוף מידע

לבדיקת הקשרים בין המדדים התלויים במחקר – תחושת שייכות התלמיד למקום, תחושת שייכות לקהילה, תחושת שייכות גלובלית ומוטיבציה לשיתוף מידע בכתיבת ערכים בוויקיפדיה – חושבו מתאמי פירסון בין כל שני משתנים, כך שנמצא מתאם חיובי מובהק בין תחושת השייכות הלוקאלית של התלמיד למקום ותחושת השייכות הלוקאלית לקהילה, כלומר ככל שעולה תחושת השייכות למקום, עולה גם תחושת השייכות לקהילה. נמצא גם מתאם חיובי מובהק בין תחושת שייכות גלובלית לבין מוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה, כלומר ככל שעולה תחושת השייכות הגלובלית, כך גם עולה המוטיבציה לשיתוף מידע בכתיבת ערכים בוויקיפדיה (ראו לוח 7 למתאמים).

לוח 7: מתאמי פירסון בין המדדים התלויים במחקר (N = 62).

מדד	1	2	3	4
(1) תחושת שייכות למקום	-			
(2) תחושת שייכות לקהילה	0.41**	-		
(3) תחושת השייכות הגלובלית	0.08	-0.08	-	
(4) מוטיבציה לשיתוף מידע	0.18	-0.12	0.28*	-

**מובהק ברמה של $p < 0.05$, מובהק ברמה של $p < 0.05$

בנוסף למתאמים שנבדקו, נבחנו גם המתאמים בין המדדים התלויים בכל קבוצה בנפרד לפי בחירת הערך המצטרף לוויקיפדיה. נמצא כי רק בקרב התלמידים שבחרו ערך לוקאלי נמצא מתאם חיובי מובהק בין תחושת השייכות הלוקאלית של התלמיד למקום לבין תחושת השייכות הלוקאלית לקהילה. כלומר, ככל שעולה תחושת השייכות למקום, כך גם עולה תחושת השייכות לקהילה, אך קשר זה לא נמצא מובהק בקרב קבוצת התלמידים שבחרו בערך גלובלי המצטרף לוויקיפדיה (ראו לוח 8 ולוח 9 למתאמים).

לוח 8: מתאמי פירסון בין המדדים התלויים במחקר בקרב קבוצת התלמידים שבחרו ערך גלובלי המצטרף לוויקיפדיה (N = 23).

מדד	1	2	3	4
(1) תחושת שייכות למקום	-			
(2) תחושת שייכות לקהילה	0.44	-		
(3) תחושת שייכות גלובלית	0.14	0.18	-	
(4) מוטיבציה לשיתוף מידע	0.33	0.21	0.14	-

מובהק ברמה של $p < 0.01$, מובהק ברמה של $p < 0.05$

לוח 9: מתאמי פירסון בין המדדים התלויים במחקר בקרב קבוצת התלמידים שבחרו ערך לוקאלי לצרפו לוויקיפדיה ($N = 39$).

מדד	1	2	3	4
(1) תחושת שייכות למקום	-			
(2) תחושת שייכות לקהילה	0.38*	-		
(3) תחושת שייכות גלובלית	0.05	-0.23	-	
(4) מוטיבציה לשיתוף מידע	0.12	0.10	0.31	-

מובהק ברמה של $p < 0.01$, *מובהק ברמה של $p < 0.05$

דיון ומסקנות

מטרת המחקר הייתה לבחון את הקשר בין תחושת השייכות למקום ולקהילה לבין בחירת סוג הערך בוויקיפדיה בקרב בני נוער ערבים, וכן לבחון את תחושת השייכות למקום ולקהילה בקרב בני נוער אלה לבין המוטיבציה שלהם לשתף מידע בכתוב ערכים בוויקיפדיה.

השערת המחקר הראשונה: יימצא קשר בין תחושת השייכות למקום ולקהילה לבין בחירת סוג הערך המצורף לוויקיפדיה. ההשערה הייתה כי בני נוער בעלי תחושת שייכות גבוהה למקום ולקהילה יבחרו בערכים לוקאליים, ולעומתם בני נוער בעלי תחושת שייכות נמוכה למקום ולקהילה יבחרו בערכים גלובליים. ממצאי המחקר מלמדים כי לא נמצא קשר בין בחירת סוג הערך לבין תחושת השייכות למקום ולקהילה. יחד עם זאת, בבדיקת משתני המחקר בחלוקה לשתי הקבוצות על פי בחירת ערך לוקאלי לעומת גלובלי, נמצא כי רק בקרב התלמידים שבחרו ערך לוקאלי נמצא קשר חיובי מובהק בין תחושת השייכות הלוקאלית של התלמיד למקום ותחושת שייכותו הלוקאלית לקהילה. כלומר, ככל שעולה תחושת השייכות למקום כן גם עולה תחושת השייכות לקהילה.

השערת המחקר השנייה: יימצא קשר בין תחושת השייכות למקום ולקהילה לבין המוטיבציה לשתף מידע בכתוב ערכים בוויקיפדיה. ממצאי המחקר מלמדים כי בני נוער בעלי תחושת גבוהה של שייכות למקום ולקהילה הפגינו מוטיבציה גבוהה לכתוב ערכים לוקאליים בוויקיפדיה. ממצא זה נמצא בהלימה עם מחקרו של מלינן (Malinen, 2015), בו נטען שאנשים המעורבים בפעילות קהילתית חברתית מפתחים

תחושה חיובית כלפי החברה שלם הם שייכים, וההערכה התרבותית כלפי החברה מעוררת בקרבם הנעה לתרום למען הקהילה הלוקאלית.

נמצא כי תחושת השייכות למקום ולקהילה מהווה גורם חשוב המעלה את רמת המוטיבציה של בני נוער להתנדב ולכתוב ערכים ולשתף במידע בוויקיפדיה. וכך, בני הנוער הערבים בעלי התחושה גבוהה של שייכות למקום ולקהילה, הפגינו מוטיבציה גבוהה לתרום למען הקהילה דרך כתיבת ערכים בוויקיפדיה. ממצאים אלה מחזקים את ממצאי מחקרם של ברבר, מילר ואוגטא (Barber, Mueller, & Ogata), לפיהם אוכלוסיות מייעוט נוטות להשתתף בפעילות התנדבותית למען הקהילה. כמו כן, המוטיבציה להתנדבות למען הקהילה בקרב קבוצת המיעוט שהשתתפה במחקרם הייתה גבוהה יותר ביחס למוטיבציה של אוכלוסיית הרוב. המחויבות של החברים בתוך הקהילה יוצרת בקרבם את התפיסה ששיתוף מידע הוא לטובת כלל הקהילה; השיתוף במידע תורם לתחושה עמוקה של שביעות רצון וסיפוק פנימי של המשתתפים (Sharatt & Usoro, 2003).

ממצאי המחקר מלמדים גם על הקשר בין תחושת שייכות גלובלית לבין מוטיבציה לכתוב ערכים בוויקיפדיה. כלומר, ככל שעולה תחושת השייכות הגלובלית, כך גם עולה המוטיבציה לשתף מידע בכתיבת ערכים בוויקיפדיה. תחושת שייכות גלובלית מתבטאת ברצון של התלמידים להיות חלק מהעשייה הגלובלית. הספרות המקצועית מכנה זאת **אזרחות גלובלית** המתבטאת ברצון להיות מעורב בפוליטיקה ובחברה הגלובלית, או להיות מחובר מוסרית לעולם הגלובלי. אזרחות גלובלית היא גם הרצון להפיץ ולנדב מידע ברשת באופן שיהיה נגיש לכל אדם באשר הוא, ולהיות בעלי אחריות אישית של האזרחים המתבטאת ברצון להיות שליחים ולמצוא פתרונות גלובליים לבעיות המעסיקות את האנושות – “Be the change you wish to see in the world” (Hartung, 2017, -. 18).

ממצא נוסף שעולה מהמחקר, זה המתייחס לפעילות האקטיבית של המשתתפים בוויקיפדיה, מתיישב עם מחקרים קודמים המסבירים את השינויים בדפוסי השימוש והצריכה הטכנולוגית. המתבגרים הערבים נחשפו למפגש בין-תרבותי עם התרבות המערבית, הם הפכו מצרכני טכנולוגיה במובן של חיפוש מידע, לשותפים בייצור ובהפצתן (אבו עסבה, 2017; Koh, 2013). כמו כן, במחקר שנערך בשיתוף גוגל התגלה כי מספר הצעירים הערבים המשתמשים באינטרנט נמצא בעלייה מתמדת (Sabbagh et al., 2012), מה שהפך את מנשק ויקיפדיה בשפה הערבית לאחד האתרים הפעילים ביותר, דבר המעיד על הרצון והמוטיבציה של הצעירים הערבים להיות חלק מהעולם הגלובלי.

יתרה מכך, ממצאים מן המחקר הנוכחי מלמדים אותנו שאכן קיים קשר בין המוטיבציה לכתוב ערכים ולשיתוף מידע בוויקיפדיה לבין חלק מהמשתנים הדמוגרפיים, כמו מקום מגורים והשכלת הורים. כך למשל, נמצא הבדל מובהק במדד המוטיבציה לשיתוף ידע בוויקיפדיה לפי מקום מגורים – התברר שלתלמידים הגרים בכפר יש להם מוטיבציה גבוהה יותר לשיתוף תכנים בוויקיפדיה מאשר לתלמידים הגרים בעיר. טענתם של מטגה, דולה ובנרד (Mtega, Dulle & Benard, 2013) מחזקת את ממצאי המחקר הנוכחי, ולפיה לתושבים הכפריים יש קשר חברתי חזק מאוד עם הקהילה, המהווה גורם משפיע על רצונם לשתף ידע עם חברי הקהילה.

בנוסף, הממצאים במחקר זה מצביעים על הבדל מובהק במדד המוטיבציה לשיתוף מידע בוויקיפדיה לפי השכלת האם; נמצא שהמוטיבציה לכתוב ערכים בוויקיפדיה גבוהה יותר בקרב תלמידים לאימהות בעלות השכלה תיכונית, בהשוואה לתלמידים שאימותיהם בעלות השכלה אקדמית. בספרות המקצועית מייחסים חשיבות רבה לרמת השכלת ההורים בכלל, ולהשכלת האם בפרט, בהשפעה על רמת המוטיבציה ללמידה אצל הילדים. סטיכט ומקדונלד (Sticht & McDonald, 1990), הצביעו על כך שככל שרמת השכלת האם

גבוהה יותר (אקדמית), כך רמת המוטיבציה אצל ילדיה גבוהה יותר. בניגוד לכך, ממצאי מחקר זה מצביעים על כך שהמוטיבציה לשיתוף ידע בוויקיפדיה של התלמידים לאימהות בעלות השכלה תיכונית גבוהה יותר בהשוואה לתלמידים שלאמם השכלה גבוהה (אקדמית). ממצא זה תומך במחקרים המוכיחים שרמת השכלה נמוכה של האימהות משפיעה על עידוד ילדיהן ללמוד ולהגיע להצלחה והישגים גבוהים. עמדותיהם של הורים ללא השכלה אקדמית היא חיובית ותומכת. ההורים עושים ויתורים אישיים למען השכלת ילדיהם, ודואגים לכך שילדיהם ילמדו, יצליחו וישגו מה שהם לא השיגו בילדותם (Gofen, 2009; Schaller, Rocha, & Barshinger, 2009).

במסגרת המחקר הנוכחי הופעלה תכנית לימודים שיתופית מבוססת ויקיפדיה, ובה השתתפו תלמידים ערבים. כתוצאה מכך הייתה למחקר גם תרומה יישומית שהקנתה לתלמידים המשתתפים מיומנויות כתיבה מחקרית ואוריינות מידע, והממצאים מורים שמומלץ לבנות תכניות כאלה לתלמידים. למחקר גם תרומה תיאורטית: פיתוח גוף הידע הקיים אודות השימוש באנציקלופדיית המידע ויקיפדיה בכלל ובקרב קבוצות מיעוטים בפרט. כמו כן, המחקר בחן לראשונה את השפעת תחושת השייכות למקום ולקהילה על שיתוף ידע בוויקיפדיה.

מגבלות המחקר: זהו מחקר חלוצי העוסק בכתיבת ערכים בוויקיפדיה בשפה הערבית בישראל, ומהווה מחקר מקדים. איסוף החומרים וניתוח הממצאים התבצעו כולם בידי חוקרת יחידה. הממצאים מתייחסים לאוכלוסיות מחקר קטנות יחסית המאופיינות בהישגים חינוכיים גבוהים, מצוידים במשאבים טכנולוגיים מתקדמים (מחשבים, חיבור לאינטרנט, מקרנים ועוד). לכך יש להוסיף שהמדגם קטן ואינו מאפשר הכללה לכלל אוכלוסיית המתבגרים בחברה הערבית בישראל. על כן, יש מקום להוסיף כיווני מחקר שירחיבו את הממצאים ואת תוקפם. עם זאת, המוטיבציה לכתיבה היא ממצא ברור, ותכנית הלימודים בקבוצות ליצירת קהילת לימודים מקוונת יכולה להוות דגם לתכניות דומות בבתי הספר התיכוניים הערביים.

מקורות

- אבו עסבה, ח' (2017). *ילדים ובני נוער בסיכון בחברה הערבית*. באקה אל גרבייה: אקדמיית אלקאסמי.
- אבו עסבה, ח' (2010). *התרבות הווירטואלית בקרב בני נוער ערבים בישראל*. עט השדה, 5, 28-32.
- אבו עסבה, ח', גיוסי, ו' וצבר-בן יהושע, נ' (2011). זהותם של בני נוער פלסטינים אזרחי ישראל, מידת הזדהותם עם המדינה ועם התרבות היהודית וההשתמעויות למערכת החינוך. *דפים*, 52, 11-45.
- איגוד האינטרנט הישראלי (2016). *פערים בשימוש באינטרנט במגזר הערבי ובמגזר היהודי- סקר איגוד האינטרנט*. אוחר מתוך <http://www.isoc.org.il/sts-data/11214>
- אל-חאג', מ' וע'אנס, א' (2004). *הערבים בישראל: דילמות ואזרחיות*. חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- אמארה, מ' (2006). החינוכיות של השפה הערבית בישראל מנקודת השקפה סוציולינגוויסטית. *הירחון האלקטרוני של עדאלה*, 29. אוחר מתוך <http://www.adalah.org/uploads/oldfiles/newsletter/heb/oct06/ar2.pdf>
- אריקסון, א' (1979). *ילדות וחברה*. תל-אביב: ספרית פועלים.
- אריקסון, א' (1987). *זהות נערים ומשבר*. תל-אביב: ספרית פועלים.
- בר-טל, ס' ואסטרון, ק' (2017). *שיתוף ידע ברשתות חברתיות: מבט מאחורי הקלעים של המכללות להוראה*. אוחר מתוך http://www.openu.ac.il/innovation/chais2017/f1_3.pdf

גיבארין, י' (2009). משמעות המקום הקרב יהודים וערבים: המושבה הגרמנית בחיפה במרחב אמוני. *אופקים בגיאוגרפיה*, 74-73, 213-194.

גולדברגר, ע' (2016). דור הגוגל כאתגר לערכת החינוך. *לימודים*, 13. אוחר מתוך http://www.daat.ac.il/daat/ktav_et/maamarim/goldberg16.pdf

גורביץ', ד' וערב, ד' (2012). *אנציקלופדיה של הרעיונות: תרבות, מחשב, תקשורת*. תל-אביב: בבל.

גלילי, ר' ולב-ויזל, ר' (2007). תחושת המקום בקרב בוגרים שנעקרו בגל ההתבגרות ממקום מגורים: פינוי סיני במבט לאחור. *חברה ורווחה*, כז (1), 53-37.

גנאיים, א', אסעד, ח' וטיבי, מ' (2011). אופני השימוש ברשתות חברתיות בקרב בני נוער ערבים. *ג'אמעה*, 210-191, 15.

גנאיים, א', רפאלי, ש' ועזאיזה, פ' (2009). פער דיגיטלי: השימוש באינטרנט בחברה הערבית בישראל. *מגמות*, 46 (1-2), 164-196.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (א' 2015). *בני 20 ומעלה לפי שימוש במחשב ובאינטרנט (1)*, ולפי תכונות נבחרות 2013. אוחר מתוך

http://www.cbs.gov.il/reader/shnaton/templ_shnaton.html?num_tab=st09_07&CYear=201

5

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (ב' 2015). *כיתות ותלמידים בחינוך על-גסודי*. אוחר מתוך

http://www.cbs.gov.il/shnaton66/st08_19.pdf

ויקימדיה ישראל (ח"ת). *מחווה להערכת כתיבת ערך ע"י תלמידים - גרסה למורות ומורים*. אוחר מתוך:

<https://docs.google.com/document/d/1iU-tKOeaJFbRFHg-vfwkrYi6OKQ6i7T4fGEIVwnlFqA/edit?pref=2&pli=1>

יונס, מ' וליביו, א' (2015). ממדים אידאולוגיים בשימוש של צעירים ערבים בישראל בשפה ההיברידית "ערביזיי". *מסגרות מדיה*, 15, 20-1.

יערי, א', ברוכסון-ארביב, ש' ובר אילן, י' (2012). וויקיפדיה: מבט על הסביבה ששינתה את מעמד התוכן במאה ה-21. *גדיש*, 13, 184-170.

סמוחה, ס' (2013). *לא שוברים את הכלים: מדד יחסי ערבים-יהודים בישראל 2012*. חיפה: אוניברסיטת חיפה.

עבוד-חלבי, י' (2013). *תפיסתם של מתבגרים ערבים בישראל את הסוציאליזציה ההורית-פוליטית ותרומתה להגדרתם את זהותם הקולקטיבית-לאומית* חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה". אוניברסיטת חיפה: חיפה.

קליאוט, נ' (2005). "אל נא תעקור נטוע" עקירת יישובים בישראל: מאפיינים גיאוגרפיים, פוליטיים וחברתיים. *אופקים בגאוגרפיה*, 64-65, 274-256.

- רכס, א' ואוסיצקי-לזר, ש' (2005). מעמד המיעוט הערבי במדינת הלאום היהודית. רמת-אביב: אוניברסיטת תל-אביב.
- שיינפלד, ה' ושופמן, א' (2017). אוצר מושגים פסיכולוגיים ופסיכיאטריים לכל הרוצה לדעת. קרית ביאליק: אח.
- שנר, מ' (2010). "המורה הטוב", "התלמיד הטוב", ו"בית הספר הטוב" במציאות תרבותית גלובלית. מעוף ומעשה, 13, 17-44.
- תלמוד, א' ובראט, ו' (2003). הון חברתי: סקירה ביקורתית ומבט מהסוציולוגיה של הרנטה. סוציולוגיה ישראלית, 5 (2), 435-452.
- Asadi, S., Ghafghazi, S., & Jamali, H. R. (2013). Motivating and discouraging factors for wikipedians. The case study of persian wikipedia. *Library Review*, 62(4), 237-252.
- Barber, C., Mueller, C. T., & Ogata, S. (2013). Volunteerism as purpose: examining the long-term predictors of continued community engagement. *Educational Psychology*, 33(3), 307-326.
- Baytiyeh, H., & Pfaffman, J. (2010). Volunteers in wikipedia: Why the community matters. *Journal of Educational Technology & Society*, 13(2), 128-140.
- Bilić, P. (2011). How social media enforce glocalization-the processes of identity change in selected central and southeast european countries. *Cultural Identity Politics in the (Post-) Transitional Societies*, 85-100.
- Chen, W., & Wellman, B. (2009). Net and jet: The internet use, travel and social networks of Chinese Canadian entrepreneurs. *Information, Communication & Society*, 12(4), 525-547.
- Elbassiouny, S. (2006). Internet usage by Arabic language teachers in Egypt. *Thinking Classroom*, 7(4), 20-25.
- Giulianotti, R., & Robertson, R. (2006). Glocalization, globalization and migration the case of Scottish football supporters in North America. *International Sociology*, 21(2), 171-198.
- Gofen, A. (2009). Family Capital: How First-Generation Higher Education Students Break the Intergenerational Cycle. *Family Relations*, 58(1), 104-120.
- Hartung, C. (2017). Global citizenship incorporated: competing responsibilities in the education of global citizens. *Discourse: Studies in the cultural politics Of education*, 38(1), 16-29.
- Harouni, H. (2009). High school research and critical literacy: Social studies with and despite wikipedia. *Harvard Educational Review*, 79(3), 473-494.

- Inglis, T., & Donnelly, S. (2011). Local and national belonging in a globalised world. *Irish Journal of Sociology*, 19(2), 127-143.
- Koh, K. (2013). Adolescents' information-creating behavior embedded in digital Media practice using scratch. *Journal of the American Society for Information Science & Technology*, 64(9), 1826-1841.
- Lee, T. H. (2013). Influence analysis of community resident support for sustainable tourism development. *Tourism Management*, 34(1), 37-46.
- Lev-On, A. (2013). Another flew over the digital divide: internet usage in the Arab-Palestinian sector in Israel during municipal election campaigns, 2008. *Israel Affairs*, 19(1), 154-169.
- Liu, J., & Rau, P. L. P. (2014). Impact of self-construal on choice of enterprise social media for knowledge sharing. *Social Behavior and Personality: An international journal*, 42(7), 1077-1089.
- Malinen, S. (2015). Understanding user participation in online communities: A systematic literature review of empirical studies. *Computers in Human Behavior*, 46, 228-238.
- Mesch, G. S. 1. (2012). Minority status and the use of computer-mediated communication: A test of the social diversification hypothesis. *Communication Research*, 39(3), 317-337.
- Mtega, W. P., Dulle, F., & Benard, R. (2013). Understanding the knowledge sharing process among rural communities in Tanzania: A review of selected studies. *Knowledge Management & E-Learning*, 5(2), 205.
- Phinney, J.S. & Rosenthal, D.A. (1992). Ethnic identity in adolescence: Process context, and outcome. In G.R. Adams, T.P. Gullota & R. Montemayor (Eds.), *Adolescent identity formation* (pp. 145-172). Newbury Park, Calif: Sage.
- Rafaeli, S., Hayat, T., & Ariel, Y. (2009). Knowledge building and motivations in wikipedia: Participation as "ba.". *At the Interface / Probing the Boundaries*, 56, 51-67.
- Relph, E. (1976). Place and Placelessness. London: Pion.
- Roberts, R. E., Phinney, J. S., Masse, L. C., Chen, Y. R., Roberts, C. R., & Romero, A. (1999). The structure of ethnic identity of young adolescents from diverse ethnocultural groups. *The Journal of Early Adolescence*, 19(3), 301-322.
- Robertson, R. (1995). Glocalization: Time-space and homogeneity-heterogeneity. In M. Featherstone, S. Lash & R. Robertsom (Eds.), *Global Modernities* (pp. 25-44). London: Sage.
- Roudometof, V. (2016). Theorizing glocalization. *European Journal of Social Theory*, 19(3), 391-408.

- Sabbagh, K., Mourad, M., Kabbara, W., Shehadi, R., Samman, H., & Insight, I. C. (2012). *Understanding the Arab Digital Generation*. Booz & Company. Retrieved from http://www.pilo.idal.org/Content/uploads/Understanding_the_Arab_Digital_Generation.pdf
- Schaller, A., Rocha, L. O., & Barshinger, D. (2007). Maternal Attitudes and Parent Education: How Immigrant Mothers Support Their Child's Education despite Their Own Low Levels of Education. *Early Childhood Education Journal*, 34(5), 351-356.
- Schroeder, R., & Taylor, L. (2015). Big data and Wikipedia research: social science knowledge across disciplinary divides. *Information, Communication & Society*, 18(9), 1039-1056.
- Semken, S., Freeman, C. B., Watts, N. B., Neakrase, J. J., Dial, E. R., & Baker, D. R. (2009). Factors That Influence Sense of Place as a Learning Outcome and Assessment Measure of Place-Based Geoscience Teaching. *Electronic Journal of Science Education*, 13(2), 136-159.
- Sharratt, M., & Usoro, A. (2003). Understanding knowledge-sharing in online communities of practice. *Electronic Journal on Knowledge Management*, 1(2), 187-196.
- Sticht, T. G., & McDonald, B. A. (1990). *Teach the Mother and Reach the Child: Literacy across generations*. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED321063.pdf>
- Strizhakova, Y., & Coulter, R. A. (2013). The “green” side of materialism in emerging BRIC and developed markets: The moderating role of global cultural identity. *International Journal of Research in Marketing*, 30(1), 69-82.
- Wikimedia. (2018, June 27). *List of Wikipedias*. Retrieved June 27, 2018, from: https://meta.wikimedia.org/wiki/List_of_Wikipedias
- Yang, H., & Lai, C. (2010). Motivations of wikipedia content contributors. *Computers in Human Behavior*, 26(6), 1377-1383.
- Yang, H. L., & Lai, C. Y. (2011). Understanding knowledge-sharing behaviour in Wikipedia. *Behaviour & Information Technology*, 30(1), 131-142.